

TKO ULAŽE U ŽURBI, KAJAT ĆE SE KASNIJE

Ponašaju li se međunarodne finansijske institucije kao da pristupni kriteriji Europske unije i veliki energetska gubici ne postoje u jugoistočnoj Europi?

Sažetak za Hrvatsku

Stara izreka razmatra problem "Kako pojesti slona?", na koju mudrac odgovara "Jedan po jedan zalogaj, počevši od repa."

2

Dekarbonizacija kompletnog gospodarstva pitanje je slično onome u gore navedenoj poslovice: potrebna je jasno definirana početna točka te sustavan pristup korak po korak da bi se savladali naizgled nepremostivi izazovi. Iz tog razloga EU je odredila ciljeve za sve zemlje članice kojima ih obvezuje na provođenje aktivnosti za borbu protiv klimatskih promjena do 2020. godine te predlaže nastavak aktivnosti i postavljanje ciljeva do 2030. i 2050. godine. Takav pristup predstavlja popriličan izazov čak i za zemlje članice EU, a što s onim zemljama s područja zapadnog Balkana koje će se najvjerojatnije izazovu priključiti kasnije, kad je „slon već na pola pojesten“? Bez ozbiljnih priprema, zemljama zapadnog Balkana bit će gotovo nemoguće realizirati takve zahtjevne ciljeve. Dodatno, da bi se osigurala realizacija navedenih ciljeva, porezni će obveznici, kako iz regije, tako i iz EU, morati namaknuti ogromna dodatna sredstva.

Slovenija je pristupila Europskoj uniji 2004. godine, čime je postala prva zemlja bivše Jugoslavije kojoj je to uspjelo. Nekoliko godina kasnije, Hrvatska postaje članica EU u srpnju 2013., Crna Gora je počela s pregovorima, Srbija i Kosovo inicirali su sporazum koji bi im omogućio početak pregovora o mogućnosti pristupanja EU, a Makedonija je u procesu pregovora o pristupanju, čime velik dio zemalja zapadnog Balkana ima mogućnost postati državama članicama EU u sljedeća dva desetljeća.

Takav razvoj situacije trebao bi imati stvaran utjecaj na politike međunarodnih financijskih institucija (IFI) usmjerene potencijalnim zemljama članicama, posebice na području energetike gdje zemlje članice teže potpunoj dekarbonizaciji elektroenergetskih sustava do 2050. godine.

Unatoč tome, za sada su planovi za zemlje zapadnog Balkana¹ usmjereni u potpuno suprotnom pravcu. 43.5% planirane proizvodnje električne energije trebalo bi se osigurati iz ugljena², a Regionalna strategija Energetske zajednice predviđa kontinuirani porast emisija stakleničkih plinova najmanje do 2030. godine. Ukoliko će se u regiji potrošiti planiranih – iako vjerojatno nerealnih – 28.8 milijardi eura do 2020. godine potrebnih za realizaciju ovih planova³, jedan od rezultata najvjerojatnije će biti porast računa za energiju bez ikakvih planiranih smanjenja gubitaka prijenosa i distribucije, kao niti poboljšanja energetske učinkovitosti u kućanstvima.

U isto vrijeme izgradit će se brojna nova i štetna postrojenja na prljavi ugljen, a iskonski ekosustavi bit će uništeni novim neodrživim hidroelektranama, koje će većinu proizvedene energije izvoziti u Europu čime će se regija odmicati sve dalje od postavljenih EU ciljeva za obnovljive izvore energije.

Za međunarodne financijske institucije izbor bi trebao biti jednostavan: djelomično ili potpuno su u vlasništvu EU-a, a u regiji financiraju potencijalne buduće zemlje članice, stoga su dužne poštivati politike EU-a. Umjesto razmatranja održivosti, sigurnosti opskrbe i cijena za potrošače kao konkurentnih ciljeva, međunarodne financijske institucije moraju koristiti svoja ograničena financijska sredstva da podrže samo one projekte koji doprinose ostvarivanju sva tri cilja zajedno.

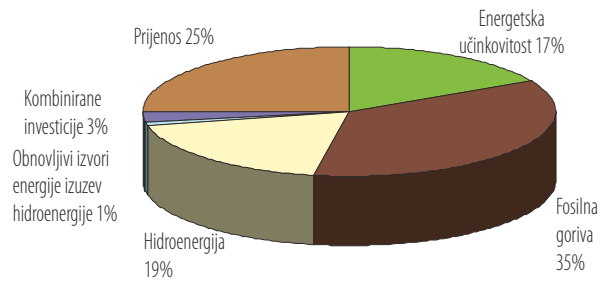
1 Regionalna strategija Energetske zajednice <http://www.energy-community.org/pls/portal/docs/1810178.PDF>

2 Izračunato temeljem Regionalne energetske strategije Energetske zajednice, odobreno u listopadu 2012. <http://www.energy-community.org/pls/portal/docs/1810178.PDF>

3 http://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/AREAS_OF_WORK/Consultation/PECLs

EBRD, Svjetska banka, EIB i EU-IPA, Financiranje energetskog sektora Zapadnog Balkana 2006–2012

Unatoč tome od 2006. do 2013., EBRD, EIB, Svjetska Banka i EU-IPA investirali su ukupno 1,68 milijarda eura u energetska infrastrukturu na području zapadnog Balkana, pri čemu je na fosilna goriva utrošeno 32 puta više sredstava nego na ne-hidro obnovljive, odnosno gotovo dvostruko (1,8 puta) više sredstava nego na sve oblike obnovljivih izvora energije, uključujući i hidroelektrane.

Na fosilna goriva utrošeno je 597,3 milijuna (36%) svih sredstava međunarodnih financijskih institucija u regiji, u hidroenergetske projekte uloženo je 310,1 milijuna eura (19%), a na ostale obnovljive samo 18,5 milijuna eura (1%). U energetska učinkovitost, koja ima ogroman potencijal za rješavanje problema energetskog siromaštva u regiji, uloženo je samo 17% sredstava, odnosno 288,8 milijuna eura, iako procjene pokazuju da je 1.000 do 10.000 puta isplativije uštedjeti jedinicu energije nego proizvesti novu.

Gotovo pola (47%) zajmova EBRD-a (najvećeg zajmodavca u regiji) podržava fosilna goriva, samo 2% zajmova podržava ne-hidro obnovljive izvore energije, a 23% zajmova odlazi na hidroenergetske projekte.

Među projektima financiranim od strane EIB i EBRD u tom periodu je i elektrana Šoštanj na lignit u Sloveniji. Obje banke propustile su uzeti u obzir da će projekt emitirati dovoljno emisija CO₂ da pokriju ukupno dozvoljene emisije do 2050., čime se znatno smanjuju buduće mogućnosti za razvoj elektroenergetskog sustava.

Nastavak podrške takvim investicijama, poput onih koje EBRD planira na području Srbije i Kosova, ne samo da nije u skladu s klimatskim i energetskim ciljevima EU-a, nego će i na području regije dovesti do znatnog povećanja

ovisnosti o ugljenu koju će biti skupo poništiti. Troškove smanjenja ovisnosti o ugljenu, a time i utjecaja na klimatske promjene, snosit će građani na području regije i EU-a.

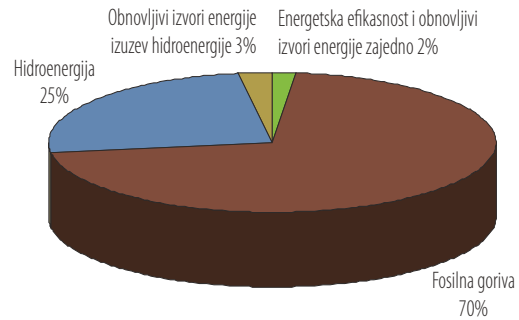
Uloga međunarodnih financijskih institucija je da ulažu u projekte u slučajevima kada nisu raspoloživi drugi izvori financiranja s razumnim periodom povrata. Međunarodne financijske institucije stoga imaju vrlo specifičnu ulogu davanja podrške novim, okolišno i društveno ispravnim investicijama, a ne investiranja u što god vlade ili tvrtke predlože.

S obzirom da je imperativ na davanju podrške zemljama regije da se usmjere prema ciljevima EU-a za 2020., 2030. i 2050., ovim izvještajem predlaže se da međunarodne financijske institucije:

- prestanu financirati nove projekte fosilnih goriva u potencijalnim budućim zemljama članicama, posebice projekte vezane za ugljen te da hitno povećaju udio projekata energetske uštede, energetske učinkovitosti i održivih obnovljivih izvora u svojim portfeljima;
- stave energetska učinkovitost u sektoru kućanstava i energetske uštede na mjesto prioriteta broj jedan u regiji;
- usvoje pristup nulte tolerancije prema indikatorima korupcije ili kršenjima okolišnih standarda za sve projekte;
- podrže diversifikaciju obnovljivih i smanje podršku štetnim hidroenergetskim projektima, posebice onima koji će primarno služiti za izvoz;

Energetske investicije EBRD u Hrvatskoj 2006–2012

- pripreme sredstava i programe za davanje podrške zemljama u regiji koje žele dostići ciljeve 20-postotnog povećanja energetske učinkovitosti, posebice u slučajevima koji će pomoći u borbi s energetske siromaštvom;
- pripreme sredstva i programe za davanje podrške zemljama regije za borbu sa zabrinjavajuće visokim tehničkim i komercijalnim gubicima u energetske sustavima; te da
- znatno pojednostave objavljivanje informacija o financijama i posrednicima na projektima da bi bilo jasnije gdje su dodijeljena koja sredstava.

2009. za HEP ESCO (10 milijuna eura za poboljšanja daljinskog grijanja i obnovu hotela) i HEP Obnovljive (40 milijuna eura koji su se trebali koristiti za vjetroelektranu kod Knina i elektranu na biomasu kraj Gline, no nije još jasno kako ti projekti napreduju)⁵.

Preko dvije trećine svih ulaganja EBRD-a u područje energetike odnosi se na samo dva velika projekta: akvizicija tvrtke za skladištenje plina od strane Plinacroa i poboljšanje mjera za zaštitu okoliša rafinerija INA. Ova ulaganja, zajedno s pozajmicom Central European Oil Company i s vrlo malom pozajmicom za reagiranje na pojavu naftnih mrlja, čine ukupne pozajmice za projekte vezane za fosilna goriva koje dominiraju portfeljom. Nastojanja Banke da to izbalansira s investicijom u hidroelektranu Ombla kraj Dubrovnika nisu bila uspješna jer je unatoč potpisivanju projekta u studenom 2011. isti poništen krajem svibnja 2013., nakon što je studija utjecanja na okoliš pokazala da u podzemlju na lokaciji gdje bi elektrana bila postavljena ima 68 identificiranih špiljskih vrsta, od kojih je većina endemska.

Ulaganja u obnovljive izvore energije uključuju pozajmicu Pelet Grupi za energiju iz biomase i dvije investicije u sredstva kojima će se investirati u obnovljivu energiju u regiji, EnerCap i Crescent Clean Energy Fund. Dok EnerCap investira u vjetroelektranu Obrovac u Hrvatskoj, Crescent Fund još nije isplatio nikakva sredstva na području Hrvatske⁶.

Pregled stanja u Hrvatskoj

EBRD je investirao 321,8 milijuna eura u energetske projekte u Hrvatskoj od 2006. do 2012., više-struko više nego druge međunarodne financijske institucije aktivne u tom sektoru. Svjetska banka financirala je jedan projekt daljinskog grijanja u Osijeku i Zagrebu u 2007. pozajmicom od 29.8 milijuna eura, dok je EIB dodijelio 5 milijuna eura za svoj fond Green for Growth u Hrvatskoj.

I EBRD i EIB bili su uključeni u razvoj bioplinskih postrojenja u suradnji s maloprodajnim divom Agrokorom – EBRD putem Agribusiness Sustainable Investment Facility 2011., a EIB kroz dio pozajmice odobrene krajem 2012⁴. Razvoj bioplinskih projekata je dobrodošao, no upitno je da li velika tvrtka poput Agrokorova stvarno treba financiranje iz javnih sredstava. Njemački KfW je također dao 50 milijuna pozajmice Hrvatskoj elektroprivredi

4 Ni jedan od navedenih nije uključen u izračune jer se projekt EBRD-a smatra projektom iz sektora industrije, a ne energetske sektora, a projekt EIB-a nije bio potpisan u 2012. te stoga nije ulazio u vremenski okvir

5 Banka.hr: HEP od njemačke vlade dobio 50 mil. eura kredita, 03.02.2009, <http://www.banka.hr/hep-od-njemacke-vlade-dobio-50-mil-eura-kredita/print>

6 Ukupan iznos investicija EBRD-a samo je procjena sredstava dodijeljenih zemlji I ne predstavlja nužno stvarna ulaganja u Hrvatskoj

Na grafikonu je jasno vidljiv naglasak na fosilna goriva tijekom razmatranog perioda, iako je to velikim dijelom vezano za dva velika projekta i nije vjerojatno da će se ponoviti. Rasprave sa zaposlenicima banke ukazuju na to da se aktivno traže projekti obnovljivih izvora i energetske učinkovitosti, no vjetroelektrane, koje su trenutno najučestaliji oblik investicija, su uglavnom financirane od strane drugih investitora.

Postoji interes za projekte biomase, no uglavnom moraju biti na lokacijama gdje se i toplina može iskoristiti, što nije uvijek slučaj. Hrvatska nema veliki potencijal za male hidroelektrane, posebice kad se izdvoje lokacije koje se ne mogu koristiti zbog pitanja bioraznolikosti i kulturnog naslijeđa. Kada su u pitanju velike hidroelektrane, banka je financirala preliminarnu studiju izvodljivosti za projekt hidroelektrane na rijeci Savi.

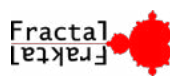
Očekuje se da će strukturni fondovi EU-a biti najvažniji potencijalni izvor za financiranje energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije u nadolazećem razdoblju. Hrvatska će 1. srpnja 2013. postati punopravna članica EU-a te će u drugoj polovici 2013. pet IPA komponenti biti transformirano u operativne planove. Nije potpuno jasno što će biti u drugom budžetnom periodu od 2014. do 2020., s obzirom na to da budžet još nije definiran. Hrvatske vlasti počele su s pripremama za strukturno financiranje, no ne u potpunosti transparentnim pristupom.

Brojne nevladine organizacije pristupile su Savjetu za razvoj civilnog društva Vlade Republike Hrvatske za suradnju s udrugama, sa zahtjevom da ih se uključi u programiranje za iduće razdoblje, što je rezultiralo uključivanjem jednog predstavnika organizacija civilnog društva u svaku tematsku radnu grupu.

Vlada je oformila sedam radnih grupa koje bi se trebale baviti s 11 tematskih ciljeva EU-a. U međuvremenu, Europska komisija predložila je 4 prioriteta područja za financiranje u Hrvatskoj⁷. Iako su obnovljivi izvori energije i energetska učinkovitost prioriteta u EU, i dodatno, posebno su predloženi kao prioriteta za Hrvatsku, upitno je hoće li dovoljno mogućnosti za obnovljive i energetske učinkovitosti biti predviđeno Ugovorom o partnerstvu između Europske komisije i Hrvatske, zbog tematske podjele radnih grupa i zbog nejasnih procedura za njihov rad.

7 1) Jačanje konkurentnosti gospodarstva, 2) Povećavanje tržišta rada, osiguravanje bolje edukacije i vještina za smanjivanje siromaštva uzimajući u obzir regionalne razlike 3) Očuvanje i održavanje zdravog okoliša i čuvanje prirodnih resursa kao i kulturnog naslijeđa te prilagodba klimatskim promjenama i 4) Jačanje administrativnih kapaciteta, jačanje učinkovitosti javne uprave i povećavanje uključenosti civilnog društva i socijalnih partnera

Kompletan izvještaj možete pročitati na web stranici SEE Change Neta (<http://seechangenetwork.org/index.php/publications/invest-in-haste-repent-at-leisure.html>), web stranici CEE Bankwatch (<http://bankwatch.org/publications/invest-haste-repent-leisure>), te na web stranicama partnerskih organizacija u Hrvatskoj: DOOR - Društvo za oblikovanje održivog razvoja (www.door.hr) i Forum za slobodu odgoja (www.fso.hr).

Supported by:

